

JUSTIITS- JA DIGIMINISTEERIUM

Riigikantselei
riigikantselei@riigikantselei.ee

Teie 15.04.2025

Meie 15.05.2025

nr 4-2/25-00673,
1.1.1/25-0170/-2T
nr 7-1/3476

Justiits- ja Digiministeeriumi sisend Euroopa Komisjoni algatuse „Euroopa demokraatia kaitse programm“ kohta

Täname Teid võimaluse eest panustada Euroopa Komisjoni algatuse „Euroopa demokraatia kaitse programm“ avalikku konsultatsiooni. Edastame sisendi teemal - *tagada valimisprotsesside õiglus ja usaldusväärsus ning demokraatlike raamistike ning kontrolli- ja tasakaalusüsteemide tugevdamine*.

Euroopa Liidu lepingu kohaselt on demokraatia üheks väärtuseks, millel Euroopa Liit (edaspidi EL) rajaneb. EL väärtused on ka liikmesriikide väärtusteks ning EL toimib esindusdemokraatia alusel.

Tuleb maksimaalselt kasutada olemasolevaid õiguslikke meetmeid, et vältida vaenulike kolmandate riikide (näiteks Vene Föderatsioon) võimalus sekkuda riikide demokraatlikesse protsessidesse, eelkõige valimistesse. Vene Föderatsioon on agressorriik, milline on Ukrainas korda saanud hulgaliselt sõjakuritegusid. Rahvusvahelise koostöö ja suhete taastamine Venemaaga, nende kaasamine demokraatlikesse institutsioonidesse on võimalik alles pärast Vene armee sõjaväe täielikku ja tingimusteta väljatõmbamist kõigilt okupeeritud aladelt Ukrainas ning sõja algatajate, riigi juhtkonna toomist rahvusvahelise eritribunali ette.

Euroopa Komisjon on viimastel aastatel esitanud mitmeid nii õiguslikke kui ka muid algatusi, mille laiem eesmärk on demokraatia kaitse. Paraku näeme, et osade õiguslike algatuste menetlemine on aeganõudev ning kokkuleppele jõudmine ei õnnestu. Muuhulgas põhjustab seda üha sagedamini asjaolu, et algatustes pakutavad lahendused ei ole läbimõeldud ning toovad seetõttu kaasa liikmesriikide vastuseisu.

Euroopa Komisjon avaldas 2020. aasta 3. detsembril [teatise Euroopa demokraatia tegevuskava kohta](#). Tegevuskava eesmärk on tagada kodanikele võimalus osaleda demokraatlikus süsteemis, tehes teadlikke otsuseid, nii et valimisi ja demokraatlikke arutelusid ei mõjutaks sekkumised ja manipuleerimine. Euroopa Komisjon esitas 2021. aastal tegevuskavast tulenevalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse eelnõu, mis käsitleb [Euroopa tasandi erakondade ja Euroopa tasandi poliitiliste sihtasutuste põhikirja ning rahastamist \(uuesti sõnastatud\)](#) , mille teksti osas ei ole aga kahetsusväärset ligi 4 aasta jooksul institutsioonide vahel ühist kokkulepet sündinud.

Teise näitena võib tuua 2023. aastal Euroopa Komisjoni esitatud nn [välisluvide esindamise direktiivi](#), millega kehtestatakse siseturul ühtlustatud nõuded kolmandate riikide nimel toimuva huvide esindamise läbipaistvuse kohta. Ka selle algatuse läbiraakimised ei ole kulgenud oodatud tempos ning liikmesriigid on mitmetes olulistest direktiivi aspektides skeptilised.

2021. aasta Euroopa Komisjoni meetmete paketist võeti 2024. aastal vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus EL 2024/900 [poliitreklaami läbipaistvuse ja suunamise kohta](#). Määruse sisuks on ühtlustada reklaamiteenuse osutamise reegleid, mis välistaksid rahvusvahelise teenuse valdkondliku regulatsiooni killustatust ning ebaühtlast läbipaistvust. Poliitreklaami läbipaistvuse nõue võimaldab üksikisikul (reklaamitarbijal) mõista, et tegu on poliitreklaamiga, ning tõhustab poliitreklaami suunamisel kasutatud isikuandmete kaitset. Määrust hakatakse rakendama 2025. aasta oktoobrist.

Need on peamised näited viimasel ajal EL poolt võetud õiguslikest meetmetest, mille eesmärk on muuhulgas laiem demokraatia kaitse.

Võttes arvesse kehtivat EL õigusraamistikku ning menetluses olevaid EL algatusi ei näe me käesoleval hetkel vajadust täiendavate õiguslike algatuste järgi, vaid rõhku tuleb pöörata olemasolevate meetmete täielikule ja tõhusale rakendamisele.

Pidades silmas erinevaid koostööformaate, siis hästi on tööle hakanud 2019. aastal Euroopa Komisjoni poolt moodustatud [Euroopa Valimiskoostöö võrgustik](#). Võrgustik ühendab liikmesriikide ametiasutuste esindajaid (Eestist Riigi Valimisteenistus peamise kontaktina), kes on pädevad valimisküsimustes, ning võimaldab konkreetset ja praktilist teabevahetust mitmesugustel teemadel, mis on olulised vabade ja õiglaste valimiste tagamiseks, sealhulgas andmekaitse, küberturvalisus, läbipaistvus ja teadlikkuse suurendamine.

Arvestades Eestis kasutusel olevat elektroonilist hääletamist, kui ühte alternatiivset hääletamise viisi teiste võimaluste kõrval, siis tasub esile tõsta Euroopa Valimiskoostöö võrgustiku kaasabil koostatud [E-hääletuse ja muude IKT-tavade kogumiku](#), mille koostamisse Eesti panustas.

Valimiste korraldamine on üha rohkem nõ klassikalisest hääletusprotseduuride läbiviimise korraldamisest ning hääletustulemuse väljaselgitamisest, hakanud hõlmama teisi horisontaalseid valdkondi, mille tuge ning panust valimiste toimumise ajal vajatakse. Oluline on tagada selleks toimuvad koostöömehhanismid ning vastavate asutuste piisav ressurssidega varustamine. Riigisiseste asutuste koostöö toimib täpselt nii hästi, kui iga liikmesriik seda ise korraldab.

On selge, et poliitikas osalejate ring ei piirdu erakondade, kandidaatide ja sidusorganisatsioonidega. See ring on laiem, hõlmates kolmandat sektorit, kelle tegevus on otseselt suunatud poliitiliste otsuste kujunemise mõjutamisele. On arutelu koht, kui palju on vajalik ning põhiõigustesse liigse sekkumise ohuta võimalik kehtestada kolmandale sektorile täiendavaid tegutsemise piiranguid. Unustamata seejuures, et ka täiendavad läbipaistvuse kohustused on üheks tegutsemise piiranguks. Samuti eeldab põhjalikku riski- ja mõjuanalüüsi kõnealuste kolmanda sektori üksuste profileerimine ning seda eelkõige põhiõiguste- ja vabaduste vaatest.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Liisa-Ly Pakosta
justiits- ja digiminister

Mariko Jõeorg-Jurtšenko 53955340
Mariko.Joeorg-Jurtsenko@justdigi.ee